

AJUNTAMENT DE LES BORGES DEL CAMP

**Festa Major
en honor de la
Mare de Déu de la Riera
1992**

**Pregó
de Festa Major**

Enric Aguadé i Sans

Metge i excursionista. Fill de la vila

Pregó de Festa Major

Evolució dels actes de la Festa Major, des dels anys trenta als noranta del segle XX

Aquest any és el cent-setanta-sisè de la festa de la portada de la Verge de la Riera des de la seva ermita al poble de les Borges del Camp, acceptant la molt raonada hipòtesi exposada per Ferran Jové i Hortonedà en el pregó de la Festa Major de fa dos anys. Per tant, es tracta d'una tradició molt arrelada al nostre poble i que, fins i tot ara, que, per motius de seguretat, tenim la Verge tot l'any a l'Església parroquial, la retornem abans al seu Santuari per tal de poder fer la processó gairebé bicentenària.

Artur Juncosa ens deia en el pregó de l'any passat, que tots els humans necessitem **arrels** espirituals, afectives i culturals i això solament es pot aconseguir al lloc on hem passat els primers anys de la nostra vida; les primeres coses que hem conegut a la infància i a l'adolescència i que han quedat gravades a la part més profunda del nostre saber i de la nostra memòria. Inicialment la família, després la casa, més endavant el poble i el seu entorn i, finalment, els costums i els fets culturals propis del poble on hem passat la nostra joventut. Tots aquests fets produeixen una sensació similar al caràcter i a la personalitat de tots aquells que s'han fet grans en un determinat poble.

És un fet indiscutible que quan algú de vosaltres, que visqui i treballi molt allunyat de les Borges, troba un altre borgenc, té una profunda alegria si hi pot parlar, encara que possiblement, quan eren brivalls, sempre anessin a la grenya o bé que de més grans, hagin tingut diferències polítiques o personals. Aquesta satisfacció és deguda a què tenen les mateixes arrels i poden parlar i fer revivre moltes de les coses que els són comunes des de la seva infància.

Encara que jo no sigui nat a les Borges, la meva infantesa va transcórrer majoritàriament aquí, a la Torre Sans, i, a l'anar-me fent més gran, als carrers del poble: a la font de les Escalles, a l'ermita de la Riera, al Molí, als costers dels Mialtos, als Parrots i al mas del Nan. Als deu anys, o sigui, als anys trenta, vaig començar a viure els actes festius i culturals del poble. Especialment la Festa Major, dels quals ara us vull parlar. No representa, per a mi, cap mena de dificultat ja que, com dèiem abans, són els fets que han quedat gravats en el més profund del meu coneixement, són una bona part de les meves arrels.

És molt important que els pobles sàpiguen mantenir els costums que els donen una identitat que els fa diferents de la resta de les poblacions i que, per a nosaltres, representen una de les bases més importants dels nostres records més estimats.

Els pobles aïllats a muntanya no tenen gaires problemes per a conservar la seva peculiaritat cultural, el mateix aïllament ja fa difícil la interferència d'altres costums; en canvi els pobles situats a les proximitats de ciutats importants, moltes vegades queden absorbits, físicament o cultural, per aquestes. En tenim nombrosos exemples a les rodalies de Barcelona amb els antics pobles de Gràcia, Sant Andreu, Sarrià, etc. i, també, d'altres més allunyats de la plana barcelonina.

En el cas de les Borges, tan propera a Reus, podria haver ocorregut un fenomen semblant, però la forta personalitat dels borgencs ha permès que es conservin els trets bàsics de la seva cultura, tot allò que els uneix i els dóna una peculiaritat que els diferencia dels habitants de les poblacions properes, moltes de les quals es realitzen en els actes de la festa. Anirem especificant cadascun dels actes de la Festa Major, fent-nos ressò d'aquells que es feien als anys trenta i que encara es fan actualment: són els que formen la base cultural festiva de les Borges.

Començarem pel present: **el pregó**. En realitat, no es tracta d'un acte de la Festa Major, sinó d'una crida dirigida als borgencs invitant-los a celebrar la imminent Festa. És un costum força recent, tota vegada que aquest és el quart any que es pronuncia. La festa, com sabeu, comença la vigília del dia 8 de setembre, amb l'encesa de la **Tronada** del migdia a la plaça de l'Església. Recordo que seixanta anys enrera ja l'anomenaven **traca** o **tronada**, però la gent gran del poble en deia **mesclada** o **masclada** (de fet es pronuncia igual, tant si és escrit amb "a" com amb "e"). Aquest nom, referint-se a la tronada, no l'he sentit mai en cap més indret de Catalunya, exceptuant algunes zones del país Valencià, on en diuen "Mascletà". Aquest nom podria provenir del fet que es fan petar els "mascles", tal com s'anomenen a Reus els morters que s'utilitzen per als trons, grossos o petits. Començar les festes amb una tronada és un fet molt arrelat als Països Catalans i sembla que prové de l'època medieval, als inicis de les armes de foc. Llavors, quan el senyor d'una població fortificada rebia la visita del Rei o d'algú que el representés, en arribar el seguici a les envistes del poble, disparaven a l'aire tots els canons i fusells del castell, demostrant, així, que el rebien sense armes, car en els primers temps de les armes de foc el recarregar un mosquetó i, encara més, un canó era una tasca que necessitava molt de temps. D'aquest fet en varen derivar les "salves" d'ordenança per a saludar les grans personalitats (que la tradició ha establert en trenta-tres canonades i un nombre important de descàrregues de fusell a l'aire). Salves que han persistit fins l'actualitat, com ho és el fet de màxima salutació a un Cap d'Estat i, també, com a inici de les grans festivitats. A Barcelona encara es disparen els canons de Montjuïc en algunes ocasions.

A la nostra plana, la majoria de les poblacions no tenien castells artificials, per la qual cosa encenien una tronada o mascletada, amb trons grossos, que representen les canonades i d'altres de més fluixos que representen el so de les descàrregues de la fuselleria. A continuació de la tronada, venia, els anys trenta --i continua fent-se ara-- la repicada general de campanes, una altra forma molt antiga d'anunciar el començament d'una festa. El llenguatge de les campanes és un fet cultural arrelat a tot Europa, com ho prova l'existència d'un campanar a tots els pobles i parròquies. Malauradament, és un missatge que s'està perdent ràpidament, especialment a les grans ciutats on, per la seva gran extensió, els barris perifèrics estan molt allunyats del campanar i, també, per l'intens soroll que produeixen els transports mecanitzats, que apaga el so de les campanes.

A Reus, les generacions més joves no coneixen el significat dels tocs de les campanes, millor dit, no saben que amb els tocs de les campanes es poden expressar missatges i crides. Les úniques tocades que coneixen són les que marquen les hores i els quarts, cosa ben poc interessant actualment perquè tothom porta rellotge de polsera i, quan toquen a morts, els pocs que ho senten, no coneixen els seu significat.

Els veïns de les Borges no valoreu prou la sort que representa el poder sentir el toc de les campanes des de qualsevol indret del poble i de les seves rodalies. Quan mor un borgenc, tot el poble se n'assabenta per mitjà del toc de difunts i participa en el condol dels familiars; quan se celebra un casament, també sent el toc especial per a aquest esdeveniment i així participa en l'alegria dels contraents. També els tocs de Missa senyalen els seu proper començament. I alguns altres que anuncien diferents esdeveniments contribueixen a mantenir l'esperit solidari entre tots els veïns del poble i a què els borgencs es sentin molt més units entre ells, cosa que no passa amb els habitants de les grans poblacions.

Al capvespre del dia 7 s'organitza un dels actes més tradicionals de la Festa Major: **la processó per a portar la Verge de la Riera** des de l'ermita fins al poble¹. No cal dir que ja es feia seixanta anys endarrera, car Ferran Jové va explicar que, probablement, fa cent-setanta-sis anys que es celebra. Va precedida pel característic **Ball de Diables**, un costum molt antic que, els darrers anys, ha revifat a moltes contrades de Catalunya, encara que fins fa poc les Borges del Camp era una de les poques poblacions que el conservava, precisament en aquesta processó, pròleg de la Festa Major. Simbolitza l'oposició dels dimonis a què la Mare de Déu vingui al poble, posant-se davant la comitiva i, al final, formen una barrera a la plaça de l'Església per tal que no pugui entrar al temple, cosa que no poden impedir mai i la Imatge entra a la Casa de Déu, enmig dels raigs de foc i dels espetecs de les "carretilles"².

Ja som al matí del dia 8. A primera hora el jovent fa un recorregut sorollós pels carrers i places, demostrant la seva alegria i despertant els més dormilegues perquè no es deixin perdre cap estona del dia de la Festa principal³. A primera hora, una Missa resada perquè hi puguin anar les mestresses de les cases, ja que no podien anar a la Missa major per estar enfeïnades en **preparar el dinar de Festa Major**, acte que, per als borgencs, és tan important com el dinar de Nadal, al qual farà honor la família en ple, junt amb alguns amics o parents llunyans vinguts al poble per a participar de la festa.

Al migdia, hi ha l'acte més solemne de la diada: **la Missa Major**. Encara em són extraordinàriament vius els records de la meua infantesa, als anys trenta, dels "Kiries" que cantaven des del cor de l'Església, ressonant per les voltes del temple, cants entonadíssims, a dues veus⁴, que representaven setmanes i setmanes d'assaigs previs. Recordo que, en aquell temps, les dones es situaven als primers bancs de l'Església i els homes als de més endarrera⁵. Jo, de petit, anava als primers bancs, al costat de la mare, i

---

¹ A les Borges en diem "l'Arribada". *Nota del transcriptor.*

² Aquí es manifesta un error per part del pregoner: la venerada imatge de la Mare de Déu de la Riera, no passa fins que els Diables aturen les carretillades i donen per finalitzada la seva "oposició". *N. del T.*

³ Cal tenir en compte que el Dr. Aguadé fa referència a les festes dels anys trenta; actualment, si alguna vegada s'ha fet una cercavila d'aquesta mena, han estat fets esporàdics, sense continuïtat. *N. del T.*

⁴ La Missa de Pontificalis de Perosi, que s'ha cantat d'ençà de molts anys, és a 3 veus. *N. del T.*

⁵ Crec que aquí, el doctor, té una confusió: del meu record, les dones se situaven als bancs del costat esquerre i els homes als de la dreta, posats mirant a l'Altar. Encara, ara, en els enterraments, com una

quan vaig tenir vuit o deu anys em varen permetre de quedar-me als bans del darrere, al costat del homes, cosa que em va fer sentir gran, com si ja hagués entrat al món dels adults.

Després de l'Evangeli venia el sermó (ara en diuen homilia), sempre predicat, a l'igual que ara, per un dels millors oradors del bisbat. Recordo, de quan era infant, que els sermons començaven sempre amb una ampul·losa frase en llatí, que deixava bocabadat l'auditori, que no entenia el seu significat; després el sacerdot, des de la trona, (llavors no existien els micròfons i altaveus) anava desenvolupant la seva prèdica, tot traduint els temes de la frase llatina. També recordo que bastants homes, situats als últims bancs, aprofitaven el sermó per a sortir a la plaça i fer un cigar davant la porta de l'Església, i no tornaven a entrar fins que s'assabentaven del final del sermó, cosa que era molt mal vista pel senyor Rector d'aquella època, el qual, un any rere l'altre, no es cansava d'advertir que la Missa començava quan el sacerdot pujava a l'Altar i no acabava fins que pronunciava l'"Ite Missa est"⁶.

Acabada la Missa Major, ara igual que seixanta anys enrera, vénen les sardanes. D'això us en podria parlar millor que jo, l'amic Salvador Daroca i Grau, un dels bons catalans que varen saber guardar el caliu sardanístic en temps de persecució. Aquesta ballada és un dels actes culturals tradicionals que els borgencs, no tan sols heu conservat, sinó que heu augmentat en altres ballades i audicions els dies de festa. A la tarda es fa la solemne **Processó**, igual que seixanta anys enrera, passejant la Mare de Déu pels carrers del seu poble, donant opció a què la puguin veure els malalts i els impeditos que no tenen la possibilitat d'anar-la a veure a l'Església. Llavors es feia un recorregut semblant al d'ara i amb la mateixa devoció i respecte que en els temps actuals.

Acabada la processó, hi ha un altre acte que també es celebrava els anys trenta: el **ball de tarda i el de nit**, ara a la Cooperativa Agrícola i anys enrera a l'envelat, sempre amb l'ai! al cor per por a una possible tempesta (cosa freqüent a la nostra comarca a les acaballes d'estiu) que pogués aigualir (amb tota la propietat de la paraula) la festa. A les primeries de segle, recordo que el ball era molt criticat per alguns estaments que el consideraven un acte pecaminós, que s'havia de suprimir, i uns altres consideraven els actes religiosos com una cosa arcaica i passada de moda. Afortunadament, ara, després de molts anys de discussions, els que tenen arrelades les creences religioses admeten que el ball és un medi d'expressió de l'alegria del poble en totes les cultures i civilitzacions i els no creients admeten sense discussió que els rituals litúrgics són uns fets culturals milenaris, que no es poden deixar perdre, i accepten plenament la seva celebració i significat.

Encara queda alguna altra activitat festiva que ja es feia fa seixanta anys: el **partit de futbol**, el segon dia de la Festa Major. Em podríeu dir que el futbol és un esport modern, ara bé, és un espectacle que ha perdurat durant més de seixanta anys com a un dels actes de la Festa Major i seixanta anys ja constitueixen una tradició. Encara hi ha més coses: és un fet molt antic el que, a les festes, s'organitzessin curses i proves de destresa, el que és nou, és el futbol, o el bàsquet, o el tir al plat, o les curses de bicicletes... dos o tres segles endarrera es feien curses a peu i a cavall, jocs de pilota a

---

reminiscència dels temps passats, se segueix força aquest costum (remarqueu com ell mateix diu, més endarrera, "al costat dels homes").

⁶ Aquest vici dels fumadors, recordo que també l'exercien els cantors del cor parroquial i a la Missa Major dominical, a l'hora del sermó, sortien a les escales del campanar a fumar la cigarreta. *N. del T.*

mà, proves d'aixecar pesos i altres competicions que han anat evolucionant amb el temps. Sempre es tracta d'un motiu per tal que els més forts, o els més destres, demostrin la seva superioritat o el seu valer davant d'un bon nombre d'espectadors.

Finalment, queda algun acte inaugural, cosa ja tradicional en quan al fet d'aprofitar la Festa Major per a obrir al públic alguna obra de millora per al poble: un any foren unes Escoles, o un camp de futbol, o bé una residència... l'any passat va ser la remodelació de l'edifici de l'Ajuntament i enguany el Centre d'Assistència Primària. Són inauguracions que es podrien haver fet en una altra època de l'any, però els borgencs prefereixen que es facin com un acte de la gran Festa.

Bé, aquests són els fets que recorda un gairebé borgenc de naixença, i autènticament de cor, que ha viscut l'evolució de la Festa Major durant prop de setanta anys i que té la satisfacció de poder afirmar que, en els seus trets essencials, el programa de festes de l'any 1992 és idèntic al del 1930, quan jo tenia nou anys i començava a comprendre el significat d'aquesta diada.

Aquesta continuïtat dels borgencs en les seves tradicions festives, em permet afirmar que la personalitat i diferenciació de les Borges davant les poblacions veïnes es mantindrà durant moltes generacions futures.

Desitjo una bona, i alegre, Festa Major per a tots i que pugueu gaudir assistint als nombrosos actes del programa que acaba de ser publicat.